

BERAKTNINGER OM KAPITALISME, DIGITALISERING OG KUNSTIG INTELLIGENS

Av Sigurd Knudtzon

Advokat og partner i Wahl-Larsen Advokatfirma AS, Oslo

Mobil 93468087 epost: sigurd.knudzton@wla.no

Mai 2026

Innhold

BERAKTNINGER OM KAPITALISME, DIGITALISERING OG KUNSTIG INTELLIGENS	1
1 Innledning.....	3
2 Kapitalismens historiske utvikling og teknologiens rolle.....	3
3 Digitaliseringen og fremveksten av plattformkapitalisme	4
4 Kunstig intelligens som forsterkning av kapitalistiske strukturer.....	4
5 KI og virksomhetens nye styringslogikk	6
6 Big Techs teknologiske, økonomiske og politiske makt	6
7 Kunstig intelligens og arbeidslivets framtid: Automatisering, arbeidsplasser og strukturelle skift.....	8
8 Cyberkriminalitet og digital kapitalismes skyggeøkonomi	9
9 Kunstig intelligens og børsnoterte selskaper: Verdsettelse, styring og konkurransedynamikk	10
10 Kunstig intelligens, sosiale medier og trusselen mot etablerte medier	12
11 Demokratiske utfordringer.....	13
12 Regulatoriske utfordringer i norsk og europeisk kontekst.....	15
13 Oppsummerende betraktninger	17

1 Innledning

Digitalisering og kunstig intelligens (KI) har blitt blant de mest transformativene kreftene i det 21. århundre. Selv om denne teknologien fremstår som ny, må den forstås i lys av kapitalismens historiske dynamikker, der innovasjon, effektivisering og kapitalakkumulasjon utgjør grunnleggende drivkrefter. Både internasjonale og norske forskere har fremhevet hvordan teknologiske skift har vært uløselig knyttet til endringer i produksjonsmåter, institusjoner og maktstrukturer (Kjeldstadli, 2019; Lie, 2021). KI representerer en ny fase i kapitalismens utvikling, der data, algoritmer og digitale plattformer er blitt sentrale produksjonsmidler. Samtidig har et fåtall globale selskaper oppnådd kontroll over store deler av den digitale infrastrukturen, noe som reiser spørsmål om demokratisk styring, økonomisk makt og samfunnets evne til å regulere fremtidens teknologi.

Kapitlet søker å vise at KI ikke kan forstås som en isolert teknologisk utvikling, men som et uttrykk for kapitalismens struktur og nåværende utviklingsfase. Den kombinerer teorier om kapitalismens moderniseringsbaner med nyere analyser av plattformkapitalisme og overvåkningsøkonomi, og integrerer norske perspektiver på digital regulering, offentlighet og teknologipolitikk.

2 Kapitalismens historiske utvikling og teknologiens rolle

Kapitalismen har gjennom historien vært nært knyttet til teknologisk innovasjon. Allerede i de tidlige fasene av den industrielle kapitalismen bidro mekanisering, fabrikkorganisering og transportteknologi til å omforme økonomiske relasjoner og sosiale strukturer. Weber fremhevet rasjonalisering og teknisk kontroll som kjennetegn ved moderne kapitalisme, mens Marx analyserte teknologiens rolle som et middel for kapitalen til å disiplinere arbeidskraft og øke produktiviteten. Polanyi (2001) viste hvordan teknologi påvirker institusjonelle ordninger og skaper nye politiske konfliktlinjer gjennom «den dobbelte bevegelsen» mellom markedskrefter og samfunnets beskyttelsesreaksjoner.

I norsk sammenheng beskriver Sejersted (2002) etterkrigstidens moderniseringsprosjekt som en stabiliserende kraft der teknologi og politikk inngikk i et balansert samspill. Teknologi var ikke bare et effektivitetsverktøy, men en del av samfunnskontrakten mellom stat, næringsliv og arbeidstakere. På denne måten ble teknologisk modernisering institusjonalisert i en norsk variant av demokratisk kapitalisme, der politiske rammer bidro til å sikre at teknologiske gevinster kom hele samfunnet til gode.

Kjeldstadli (2019) legger vekt på at kapitalismens teknologiske innovasjoner historisk sett har tjent til å øke kapitalens sirkulasjonshastighet og intensivere produksjonsprosesser. Samtidig har teknologien fungert som et middel for sosial organisering, regulering og maktutøvelse. I dette perspektivet markerer digitaliseringen ikke et brudd med fortiden, men snarere en videreføring og intensivering av kapitalismens langsiktige utviklingstrender.

Lie (2021) argumenterer for at digitaliseringen representerer et paradigmeskifte der teknologi ikke lenger først og fremst er et produksjonsverktøy, men en infrastruktur. Data og algoritmer blir ikke bare innsatsfaktorer, men rammebetingelser for økonomisk aktivitet, offentlig organisering og politisk beslutningstaking. Denne infrastrukturen eies og opereres i stor grad av private selskaper, noe som bryter med tidligere epoker der staten hadde større kontroll over samfunnskritiske teknologier.

3 Digitaliseringen og fremveksten av plattformkapitalisme

Digitaliseringen har introdusert nye økonomiske strukturer som skiller seg fundamentalt fra industrikapitalismens markeder. Plattformkapitalismen, slik Srnicek (2017) beskriver den, er karakterisert ved digitale plattformer som fungerer som infrastrukturelle aktører med kontroll over datainnsamling, markedsdesign og informasjonsflyt. Plattformene skaper verdier gjennom nettverkseffekter, datamonopoler og algoritmiske optimaliseringsmekanismer som bidrar til å standardisere og strukturere økonomiske relasjoner.

Dokk Holm (2020) argumenterer for at oppmerksomhetsøkonomien, som plattformene er avhengige av, fungerer som en ny form for kapitalistisk institusjon. Oppmerksomhet blir en knapp ressurs som kan manipuleres, måles og selges. Dermed får plattformene en dobbeltrolle som både markedsaktører og kulturelle institusjoner som påvirker hvilke narrativer, informasjonsstrømmer og perspektiver som får gjennomslag i offentligheten.

I Norge har digitaliseringen gjort seg særlig gjeldende i debatter om skytjenester, digital suverenitet og avhengighet av amerikansk infrastruktur. Avhengigheten av selskaper som Microsoft, Amazon og Google skaper utfordringer knyttet til personvern, sikkerhet, demokratisk kontroll og samfunnets evne til å styre kritiske digitale ressurser. Dette har direkte konsekvenser for både offentlig sektor, næringsliv og borgernes tillit til digitale tjenester.

4 Kunstig intelligens som forsterkning av kapitalistiske strukturer

Kunstig intelligens har de siste årene blitt integrert i økonomiske, sosiale og politiske systemer på måter som i forsterker og videreutvikler eksisterende kapitalistiske strukturer. KI fungerer som en general purpose-teknologi som muliggjør automatisert prediksjon, beslutningstaking, klassifisering og optimalisering på en skala og med en presisjon som tidligere ikke har vært mulig (Agrawal et al., 2018). Teknologien er tett knyttet til omfattende datainnsamling, statistiske modeller og algoritmisk kontroll, og

dens mest effektive anvendelser forutsetter tilgang til store datamengder — noe kun et begrenset antall selskaper besitter. Dette gir KI en systemforsterkende funksjon: Den øker verdien av datarike aktører og konsentrerer makt i plattformøkonomiens sentrum.

Zuboff (2019) beskriver KI som den teknologiske kjernen i overvåkningskapitalismen, et system der menneskelig atferd omformes til prediktive produkter som kan kjøpes og selges på nye markeder. KI gjør det mulig å automatisere og skalere denne prosessen, slik at prediksjonsmodeller kontinuerlig forbedres gjennom selvforsterkende feedbacksløyfer. Dermed oppstår en ny form for epistemisk makt, der teknologiselskaper vet mer om individer, grupper og samfunn enn noen tidligere institusjon. Denne kunnskapsasymmetrien blir en økonomisk ressurs i seg selv, samtidig som den gir grunnlag for omfattende sosial styring gjennom målrettet innholdsdistribusjon, atferdsmodifiserende algoritmer og automatiserte beslutningssystemer.

Automatiseringen som følger av KI forsterker også kapitalismens tendens til å intensivere effektivitet og redusere arbeidskostnader. Frey og Osborne (2017) viser at KI muliggjør automatisering ikke bare av rutineoppgaver, men også av stadig mer komplekse kognitive prosesser. Dette gir selskaper nye måter å kutte kostnader, standardisere arbeidsprosesser og kontrollere arbeidstakeres prestasjoner gjennom algoritmisk styring. KI har dermed en strukturell rolle i å videreføre kapitalens logikk om profittmaksimering og produktivitetsvekst.

Samtidig har KI en integrert funksjon i global finanskapitalisme. Algoritmisk handel, risikomodellering og prediksjonsanalyser gjør finansmarkeder mer automatiserte og fjerntliggende fra politisk styring, noe som ytterligere forsterker den asymmetriske makten mellom globale teknologiselskaper, finansaktører og nasjonale institusjoner. KI blir dermed en driver for det Streeck (2014) kaller «den markedsstyrte staten», der demokratisk kontroll gradvis svekkes når nøkkelsystemer privatiseres og automatiseres.

I norsk sammenheng blir KI særlig betydningsfull i offentlig sektor, hvor algoritmiske beslutningssystemer gradvis integreres i alt fra NAVs saksbehandling til helseadministrasjon, utdanning og kommunal ressursfordeling. Hagen og Sunde (2021) viser at bruken av KI i forvaltningen kan gi betydelige effektivitetsgevinster, men også øke risikoen for ulikhet, diskriminering og rettsikkerhetsproblemer dersom systemene ikke reguleres og evalueres systematisk. En særlig utfordring er at offentlige aktører ofte er avhengige av private leverandører, noe som skaper asymmetrier mellom offentlig ansvar og privat produksjon av teknologi. Dette stiller spørsmål ved demokratisk kontroll, datasuverenitet og muligheten for å sikre rettferdig tilgang til offentlige tjenester når algoritmene som styrer dem ikke er transparente eller utviklet med norske samfunnsverdier som primær føring.

Dermed kan KI sees som en dobbel forsterker: Den styrker kapitalistiske markedsmekanismer gjennom effektivisering, prediksjon og kommersialisering av data, og den forsterker institusjonelle maktforskyvninger ved å konsentrere kontrollen over teknologisk infrastruktur i hendene på noen få

aktører. KI er således ikke bare en teknologi, men en samfunnsformende kraft som forsterker de eksisterende strukturelle spenningene i senmoderne kapitalisme.

5 KI og virksomhetens nye styringslogikk

KI endrer ikke bare hvilke produkter og tjenester som kan leveres, men også hvordan virksomheter organiserer verdiskaping og styring. På bedriftsnivå innebærer KI et skifte fra tradisjonell effektivisering av produksjon til optimalisering av prediksjon, koordinering og beslutninger: Etterspørsel, prising, kreditt, logistikk, bemanning og risiko kan modelleres og automatiseres mer kontinuerlig enn tidligere. Dermed blir dataflyt og modellintegrasjon en kjerne i virksomhetens “driftsmaskin”, og konkurranseevne avhenger i økende grad av tilgang til data, beregningskapasitet og kompetanse til å operasjonalisere modeller i prosesser.

Denne utviklingen har også organisatoriske konsekvenser. KI muliggjør mer standardiserte arbeidsprosesser og tett kobling mellom måling, kontroll og prestasjon, blant annet gjennom algoritmisk styring, sanntidsrapportering og automatiserte anbefalinger. Samtidig kan generativ KI senke terskelen for avansert analyse, tekstproduksjon og kundedialog, og dermed øke tempoet i innovasjon og beslutningstaking. Resultatet kan bli en mer “programmerbar” virksomhet, der deler av ledelsesfunksjonen oversettes til modeller, policy-regler og automatiserte arbeidsflyter.

På systemnivå kan dette påvirke kapitalismen ved å forsterke skalerbarhet og markedsrett: Virksomheter som lykkes med data- og modellbaserte fortrinn kan vokse raskere, mens aktører uten tilgang til tilsvarende infrastruktur blir mer avhengige av leverandører og plattformer. KI kan dermed bidra til økt konsentrasjon, nye former for informasjonsasymmetri og en verdiskaping som i større grad knyttes til eierskap og kontroll over digitale ressurser (data, modeller og infrastrukturer) snarere enn til tradisjonelle fysiske produksjonsmidler. I forlengelsen av dette kan KI forstås som en teknologi som ikke bare effektiviserer kapitalismen, men også endrer dens institusjonelle og organisatoriske virkemåte.

Denne utviklingen peker direkte mot spørsmålet om hvem som kontrollerer de sentrale innsatsfaktorene i KI-økonomien: data, beregningskapasitet, skyinfrastruktur og grunnmodeller. Når stadig flere virksomheter bygger kjernefunksjoner på slike ressurser, flyttes makt fra enkeltbedrifter og nasjonale institusjoner til aktører som eier og drifter den digitale infrastrukturen. Det gjør Big Techs rolle strukturell snarere enn sektoravgrenset, og gir dem posisjon som premissleverandører for både marked, arbeid og offentlig styring.

6 Big Techs teknologiske, økonomiske og politiske makt

Big Tech — selskaper som Alphabet (Google), Meta, Amazon, Apple, Microsoft og kinesiske aktører som Tencent og Alibaba — har i løpet av to tiår blitt blant verdens mektigste institusjoner. Deres makt kan forstås som en kombinasjon av teknologisk dominans, massiv kapitalakkumulasjon og politisk innflytelse, noe som samlet gjør dem til sentrale aktører i den globale kapitalismens infrastruktur.

Teknologisk sett kontrollerer Big Tech store deler av verdens digitale økosystem. Selskapene eier de største og mest avanserte datasentrene, driver globale skytjenester, utvikler operativsystemer og maskinvare, og besitter de mest avanserte KI-modellene. De kontrollerer plattformer som brukes av milliarder av mennesker og bedrifter, og dermed også datagrunnlaget som moderne KI-systemer trenes på. Dette gir en form for teknologisk strukturell makt som gjør dem nærmest uerstattelige i global kommunikasjon, infrastruktur og økonomi. Teknologien er samtidig kumulativ: Jo mer data selskapene samler inn, jo bedre blir algoritmene deres, og jo større blir avstanden til potensielle konkurrenter.

Denne teknologiske dominansen er tett knyttet til Big Techs evne til å akkumulere kapital i et omfang som savner historisk sidestykke. Selskapenes markedsverdier overgår BNP i mellomstore land, og deres kontantbeholdninger og investeringskapasitet gir dem en finansielt strategisk posisjon. Apple, Microsoft og Alphabet har i lengre perioder hatt «trillion-dollar-valuations», noe som gjør dem til finansielle aktører med større manøvreringsrom enn mange stater. Amazon investerer mer i forskning og utvikling enn noen annen privat aktør globalt, og Microsofts posisjon i KI-økosystemet — blant annet som hovedinvestor i OpenAI — illustrerer hvordan kapital og teknologi integreres i nye former for vertikal kontroll.

Den økonomiske makten springer ut av flere sentrale mekanismer. For det første gir nettverkseffekter og stordriftsfordeler en tendens til monopolisering i tosidige markeder. Når plattformene først når en viss størrelse, blir de nærmest umulige å utfordre. For det andre har Big Tech perfektionert forretningsmodeller basert på prediksjon og overvåkning, der brukerdata omgjøres til målrettet reklame, produktoptimalisering og automatisert markedsføring. For det tredje gjør kapitalreserven dem i stand til å absorbere konkurrenter lenge før de utgjør en reell trussel — slik Amazons oppkjøp av Zappos, Googles oppkjøp av YouTube og Meta sitt oppkjøp av Instagram illustrerer. Dermed fungerer kapitalakkumulasjonen både som et konkurransefortrinn og en markedsbarriere som hindrer nye aktører i å etablere seg.

Denne økonomiske makten gir også Big Tech en politisk posisjon som i enkelte sammenhenger likner statlige aktørers. Klonick (2017) beskriver plattformene som nye «styringsorganer» som fastsetter normer for ytringsfrihet, synlighet og offentlig debatt gjennom algoritmiske beslutninger. Klonick argumenterer for at store digitale plattformer som Facebook, Twittern (nå X) og YouTube fungerer som nye private styringsorganer, fordi de utvikler egne regler, prosedyrer og håndhevingsmekanismer for å regulere kommunikasjon på nettet. I tillegg bruker Big Tech betydelige ressurser på lobbyvirksomhet. Alphabet, Amazon og Meta er blant de største lobbyaktørene i USA og EU, og investerer målrettet i å påvirke lovgivningsprosesser innen databeskyttelse, skatteregler, konkurranserett og KI-reguleringer. Selskapene

inngår dessuten i direkte samarbeid med myndigheter, spesielt i områder som nasjonal sikkerhet, militær teknologi og offentlig administrasjon. Dette gir dem en posisjon som transnasjonale politiske aktører med innflytelse over samfunnsområder som tradisjonelt har vært forbeholdt staten.

Summen av teknologisk kontroll, kapitalakkumulasjon og politisk påvirkningskraft skaper en ny form for maktkonsentrasjon i den digitale kapitalismen. Big Tech opererer ikke bare som bedriftsaktører, men som globale infrastrukturelle institusjoner som setter rammer for kommunikasjon, økonomisk aktivitet og politisk interaksjon. Deres beslutninger kan ha større direkte globale konsekvenser enn politiske vedtak på nasjonalt nivå, noe som reiser grunnleggende spørsmål om demokratisk styring, økonomisk ulikhet og kontroll over fremtidens teknologiske rom.

Digital kapitalisme og kunstig intelligens har også en energipolitisk side. Fremveksten av datasentre, skyinfrastruktur og KI-tjenester innebærer økende etterspørsel etter stabil, billig og fornybar kraft, noe som har gjort land som Norge attraktive for globale teknologiselskaper. Slik kobles digital kapitalisme til innflytelse over energi, areal og infrastruktur. Dette gir Big Tech en ny form for strukturell makt: Selskapene er ikke bare dominerende i digitale markeder, men påvirker også nasjonal ressursforvaltning og prioriteringer i kraftsystemet. For Norge kn dette reise prinsipielle spørsmål om digital suverenitet, verdiskaping og demokratisk kontroll, fordi sentrale ressurser – både data og energi – i økende grad inngår i globale verdikjeder der mye av gevinsten tilfaller transnasjonale aktører. Poenget er derfor ikke å gjøre energipolitikk til et sentralt tema i dette kapitlet, men likevel for å vise at KI og digitalisering også bygger på fysisk infrastruktur og krafttilgang, og at dette forsterker de makt- og styringsproblemene som preger den digitale kapitalismen.

7 Kunstig intelligens og arbeidslivets framtid: Automatisering, arbeidsplasser og strukturelle skift

Kunstig intelligens forventes å få betydelig innvirkning på arbeidslivets organisering, etterspørselen etter ulike typer arbeidskraft og arbeidsmarkedets struktur. Flere studier viser at KI-basert automatisering ikke bare erstatter rutinepregede oppgaver, men også begynner å påvirke høyt kvalifiserte yrker som tradisjonelt har vært ansett som relativt automatiseringssikre (Frey & Osborne, 2017). Dette antyder et teknologisk skifte som kan få dyptgripende konsekvenser for arbeidsmarkedet, inntektsfordeling og sosial mobilitet.

Forskningen peker på at KI i særlig grad truer arbeidsplasser som består av standardiserbare, repeterbare og regelstyrte oppgaver — både kognitive og manuelle. Dette inkluderer yrker innen transport, logistikk, kundeservice, kontoradministrasjon, regnskap og deler av helse- og omsorgssektoren. Arntz et al. (2016) nyanserer den mer dramatiske konklusjonen hos Frey & Osborne (2017) ved å vise at færre jobber er fullt automatiserbare, fordi mange yrker består av oppgaver som fortsatt krever menneskelig skjønn og sosial interaksjon. Studien analyserer hvor stor andel av arbeidsoppgaver i ulike yrker som kan automatiseres,

og konkluderer med at automatiseringsrisikoen i stor grad er knyttet til rutinepregede og standardiserbare oppgaver, snarere enn hele yrker. I tillegg er KI nå i stand til å utføre oppgaver innen tekstproduksjon, revisjon, juridisk dokumentanalyse og grafisk design, noe som tidligere krevde spesialisert menneskelig ekspertise. Dette markerer en ny fase av automatisering som rammer både lav-, mellom- og høykompetanseyrker.

Samtidig kan KI også skape nye arbeidsplasser, særlig innen teknologiutvikling, dataforvaltning, KI-etikk, modelltrening og systemintegrasjon. Likevel er det betydelig usikkerhet knyttet til hvorvidt antallet nye arbeidsplasser vil kompensere for tapene. Acemoglu og Restrepo (2019) viser at tidligere teknologiske revolusjoner ofte har skapt nye jobbkategorier, men at KI skiller seg ut ved å erstatte arbeidskraft i større omfang enn den bidrar til å supplere. Dette kan forsterke ulikhet i arbeidsmarkedet, der arbeidstakere med høy digital kompetanse får økt etterspørsel, mens arbeidstakere i rutineyrker opplever økt jobbusikkerhet.

I norsk sammenheng forventer NAV og SSB lignende utviklingstrekk: Særlig utsatt er yrker innen administrativ støtte, transport, lager og service, mens yrker som krever mellommenneskelig kontakt, skjønn og kompleks problemløsning antas å være mer motstandsdyktige. Dette gjelder blant annet helsepersonell, lærere, ledere, sosialarbeidere og ingeniører. Likevel vil også disse yrkene oppleve betydelige endringer i arbeidsinnhold som følge av KI-støttet beslutningstaking og automatiserte prosesser i forvaltning og profesjonsutøvelse (SSB, 2020).

På et strukturelt nivå kan KI dermed føre til økt polarisering i arbeidsmarkedet. Når mellominntektsyrker automatiseres, kan både lavinntektsyrker og høyt kvalifiserte jobber øke i omfang, mens midtsjiktet svekkes — en utvikling som allerede er observert i flere vestlige land. Dette kan utfordre den norske arbeidslivsmodellen, som historisk har vært kjennetegnet av små lønnsforskjeller, høy organisasjonsgrad og et sterkt mellomlag av stabile arbeidsplasser.

Samlet sett indikerer forskningen at KI vil påvirke både arbeidsplassers innhold, antall og fordeling, og at konsekvensene vil være avhengig av politiske valg, arbeidsmarkedsinstitusjoner og graden av omstillingsevne. Automatiseringens effekter er dermed ikke teknologisk determinert, men formet gjennom et samspill mellom teknologi, økonomiske strukturer og politiske beslutninger.

8 Cyberkriminalitet og digital kapitalismes skyggeøkonomi

Digitaliseringen har ikke bare muliggjort nye former for verdiskaping, men også lagt grunnlaget for en betydelig vekst i cyberkriminalitet. Fenomener som løsepengevirus (ransomware), phishing, identitetstyveri, datainnbrudd og digital utpressing har utviklet seg fra fragmenterte hendelser til en høyt organisert og profesjonalisert aktivitet (Anderson et al., 2019). Flere studier viser at cyberkriminalitet i økende grad preges av strukturer som minner om legitime markeder, inkludert spesialisering,

arbeidsdeling og tjenestebaserte forretningsmodeller, ofte omtalt som *crime-as-a-service* (Europol, 2023). Tilgang til skadevare, sårbarheter, botnett og angrepsinfrastruktur kjøpes og selges i globale illegale markeder, noe som reduserer terskelen for deltakelse og øker graden av skalering.

Cyberkriminalitet representerer samtidig en strukturell utfordring for digital kapitalisme. Økonomiske tap, produksjonsstans, omdømmeskader og økte kostnader til cybersikkerhet påvirker virksomheters lønnsomhet og risikobilde (World Economic Forum [WEF], 2024). I en økonomi der sentrale funksjoner – betaling, identitet, kommunikasjon og logistikk – er digitalt integrert, blir tillit en kritisk systemressurs (Shapiro, 1987). Gjentatte eller omfattende cyberangrep kan dermed undergrave ikke bare enkeltaktørers stabilitet, men også bredere økonomisk tillit og institusjonell legitimitet.

Samtidig kan cyberkriminalitet forstås som et endogent fenomen i digital kapitalisme snarere enn en rent ekstern trussel. Den oppstår i, og utnytter, den samme infrastrukturen som muliggjør global handel, finansielle transaksjoner og plattformbasert verdiskaping (Castells, 2010). Plattformisering, skytjenester og digitale nettverk skaper betydelige effektivitetsgevinster, men genererer også nye sårbarheter og angrepsflater (Zuboff, 2019). I dette perspektivet kan cyberkriminalitet beskrives som en form for digital skyggeøkonomi – et parasittisk system som utvikles i takt med, og i direkte relasjon til, den legitime digitale økonomien.

Fremveksten av kunstig intelligens forsterker denne dynamikken ytterligere. KI-baserte verktøy kan benyttes til å automatisere og skalere angrep, generere troverdige svindelforsøk og produsere manipulerte bilder, stemmer og video. Samtidig anvendes KI i økende grad i defensive sikkerhetssystemer for å identifisere avvik, predikere trusler og automatisere respons (WEF, 2024). Resultatet er en teknologisk eskaleringslogikk der både angrepskapasitet og forsvarskompleksitet øker.

I et bredere samfunnsøkonomisk perspektiv innebærer dette at cyberkriminalitet ikke bare er et sikkerhetsproblem, men også et økonomisk og institusjonelt fenomen. Den bidrar til fremveksten av nye markeder for cybersikkerhet, påvirker regulatoriske prioriteringer og legitimerer økt overvåkning, kontroll og internasjonalt samarbeid (Europol, 2023). Cyberkriminalitet kan dermed forstås som en permanent destabiliserende faktor i digital kapitalisme – en kraft som kontinuerlig utfordrer systemets stabilitet, samtidig som den driver frem nye former for regulering, sikkerhetsindustri og institusjonell tilpasning.

9 Kunstig intelligens og børsnoterte selskaper: Verdsettelse, styring og konkurransedynamikk

Kunstig intelligens har de siste årene fått økende betydning for børsnoterte selskaper, både som strategisk teknologi, investeringsobjekt og kilde til endrede konkurranseforhold. Internasjonalt har KI bidratt til betydelige forskyvninger i selskapsverdier, særlig gjennom sterk kapitaltilførsel til teknologiselskaper med ledende posisjoner innen skyinfrastruktur, halvlederteknologi og KI-modeller (Brynjolfsson & McAfee, 2014). Kapitalmarkedene har i flere tilfeller priset inn forventninger om fremtidig produktivitetsvekst, markedsdominans og skalerbarhet knyttet til KI, noe som har bidratt til økt konsentrasjon av markedsverdi i et begrenset antall globale selskaper (Stiglitz, 2019).

På selskapsnivå påvirker KI både kostnadsstruktur, forretningsmodeller og investeringsstrategier. Implementering av KI kan redusere driftskostnader gjennom automatisering, optimalisering og forbedret beslutningsstøtte, samtidig som teknologien muliggjør utvikling av nye produkter, tjenester og markeder (Agrawal et al., 2018). For børsnoterte selskaper innebærer dette et press om å integrere KI i kjernevirksomheten, både for å opprettholde konkurransevne og for å møte investorenes forventninger til innovasjon og vekst. Samtidig øker risikoen for teknologidrevet divergens, der selskaper med tilgang til data, kompetanse og kapital oppnår betydelige fortrinn sammenlignet med aktører som ikke lykkes i tilsvarende grad.

KI påvirker også selskapsstyring og ledelsesprosesser. Algoritmiske systemer anvendes i økende grad i strategisk analyse, risikostyring, markedsovervåkning og finansiell rapportering. Dette kan bidra til mer datadrevne beslutninger og redusert informasjonsasymmetri internt i virksomheten, men reiser samtidig spørsmål om transparens, ansvar og styringskontroll. Når beslutningsgrunnlag i større grad produseres av proprietære modeller, kan styrets og ledelsens rolle forskyves fra direkte beslutningstaking til overvåkning og evaluering av algoritmiske anbefalinger.

I kapitalmarkedene har KI videre fått betydning gjennom økt bruk av algoritmisk handel, prediktive analyser og automatisert porteføljeforvaltning. Studier viser at KI-baserte systemer kan øke markedseffektivitet, men også bidra til økt volatilitet og systemisk risiko, særlig ved modellkorrelasjon og automatisert reaksjon på markedsbevegelser (MacKenzie, 2018). Dermed påvirker KI ikke bare selskapers interne drift, men også dynamikken i prisdannelse, likviditet og risiko i finansmarkedene. I norsk sammenheng har KI fått økende relevans for børsnoterte selskaper innen energi, finans, sjømat, industri og teknologi. Norske virksomheter møter både muligheter og utfordringer knyttet til KI-adopsjon. På den ene siden kan KI bidra til produktivitetsforbedringer, bedre ressursutnyttelse og utvikling av nye digitale tjenester (SSB, 2020). På den andre siden er mange norske selskaper avhengige av globale teknologileverandører for tilgang til skyinfrastruktur, KI-verktøy og dataplattformer, noe som kan skape nye former for teknologisk og økonomisk avhengighet (Rønning & Søråa, 2022).

For børsnoterte selskaper innebærer dette et strategisk spenningsfelt mellom innovasjon og kontroll. Investeringer i KI kan være nødvendige for å opprettholde konkurranseevne og kapitalmarkedets tillit, men kan samtidig øke eksponeringen mot regulatorisk risiko, teknologisk lock-in og avhengighet av Big Tech-økosystemer (Zuboff, 2019). I tillegg reiser KI spørsmål om verdsettelse: I hvilken grad reflekterer markedspriser realistiske produktivetsgevinster versus spekulative forventninger om fremtidig dominans og teknologisk gjennombrudd (Perez, 2002)?

Samlet sett kan KI forstås som en teknologi som påvirker børsnoterte selskaper på flere nivåer: operasjonelt, strategisk, styringsmessig og finansielt. Effektene er ikke ensartede, men avhenger av bransje, kapitaltilgang, regulatoriske rammer og selskapets evne til å integrere teknologien i virksomhetens organisasjon og verdiskapingslogikk. KI fremstår dermed både som en kilde til verdiskaping og som en driver for økt usikkerhet, maktkonsentrasjon og nye konkurransedynamikker i kapitalmarkedene.

10 Kunstig intelligens, sosiale medier og trusselen mot etablerte medier

Kunstig intelligens har i løpet av få år blitt en grunnleggende bestanddel av sosiale mediers infrastruktur, og denne teknologiske utviklingen har betydelige implikasjoner for både mediesystemet og demokratiet. Sosiale plattformer har lenge utfordret etablerte medier ved å ta over rollen som den viktigste kilden til nyheter for store befolkningsgrupper (Newman et al., 2024). Når KI nå integreres i produksjon, distribusjon og konsum av informasjon, forsterkes denne utfordringen ytterligere, samtidig som de demokratiske risikoene øker.

For det første muliggjør KI en ekstrem grad av personifisering. Algoritmer analyserer kontinuerlig brukernes digitale atferd og kuraterer innhold basert på prediktive modeller som maksimerer sannsynligheten for engasjement. Dermed blir algoritmisk kuratering en erstatning for den redaksjonelle funksjonen tradisjonelle medier har hatt. Slaatta (2017) viser at dette fundamentalt endrer offentlighetens struktur, idet synlighet og relevans styres etter kommersielle optimaliseringsstrategier snarere enn journalistiske kriterier. Helberger (2020) argumenterer på tilsvarende vis for at algoritmiske recommender-systemer har blitt sentrale normative aktører som påvirker hvilke perspektiver og hvilken informasjon brukere eksponeres for.

Fremveksten av generativ KI introduserer ytterligere utfordringer. Modeller som kan produsere tekst, bilder og video på en måte som etterlikner journalistisk innhold, øker risikoen for spredning av feilinformasjon og manipulerte narrativer. Ecker et al. (2022) dokumenterer hvordan KI-forsterket desinformasjon gjør det vanskeligere for publikum å skille mellom troverdige og fabrikerte informasjonskilder. Dette innebærer en strukturell svekkelse av informasjonsmiljøet, der både samfunnets

kollektive kunnskapsgrunnlag og mediens autoritet utfordres. Tandoc et al. (2018) viser også at KI og sosiale medier sammen bidrar til økt produksjon og distribusjon av “fake news”, særlig i politisk ladede sammenhenger.

For etablerte medier representerer denne utviklingen en eksistensiell trussel. For det første har sosiale plattformer overtatt store deler av annonsemarkedet ved hjelp av KI-optimaliserte annonsemodeller med høy presisjon. Dette har direkte konsekvenser for forretningsmodellene i både norske og internasjonale mediehus. For det andre tvinges etablerte medier inn i en konkurranselogikk der innhold må tilpasses algoritmiske preferanser for å oppnå synlighet. Dette skaper en tendens mot mer emosjonelt, sensasjonelt og polariserende innhold, noe som står i motsetning til mediens samfunnsoppdrag om opplysning og balansert informasjon (Slaatta, 2017).

Disse endringene har dype implikasjoner for demokratiet. En velfungerende demokratisk offentlighet forutsetter tilgang til pålitelig informasjon, redaksjonelle kontrollmekanismer og transparente institusjoner som formidler nyheter. Når KI-forsterkede sosiale medier tar over store deler av informasjonsflyten, risikerer demokratiet å miste en av sine mest sentrale bærebjelker. Sunstein (2017) argumenterer for at algoritmisk personifisering kan fragmentere offentligheten til det punkt hvor felles politisk samtale blir vanskelig eller umulig. Dette forsterkes av politisk mikrosegmentering, der KI brukes til å spre politisk kommunikasjon til små, spesifikke målgrupper på måter som ofte er utransparente og vanskelig å ettergå.

I norsk sammenheng er denne utviklingen særlig problematisk i lys av den tradisjonelle kombinasjonen av høy tillit, sterke medier og en robust offentlig sektor. Når kritiske samfunnsfunksjoner — fra informasjonsberedskap til offentlig digital kommunikasjon — i økende grad avhenger av private plattformer, kan staten miste kontroll over både teknologisk infrastruktur og informasjonsflyt. Dette reiser grunnleggende spørsmål om demokratisk selvbestemmelse og medborgerlig deltakelse i en digital tidsalder. I verste fall kan KI-baserte sosiale medier undergrave både tillit til etablerte medier og tillit til demokratiske institusjoner, to størrelser som historisk har vært sterke i Norge.

Slik sett representerer kombinasjonen av KI og sosiale medier ikke bare en utfordring for mediebransjen, men en strukturell risiko for demokratiet som helhet. Når definisjonsmakten over informasjon, relevans og synlighet i økende grad ligger hos KI-modeller utviklet og kontrollert av globale teknologiselskaper, står samfunnets normative og institusjonelle grunnlag overfor en historisk transformasjon.

11 Demokratiske utfordringer

Big Techs makt har direkte og vidtrekkende konsekvenser for demokratiske prosesser, offentlighetens struktur og samfunnets kollektive selvforståelse. Plattformene fungerer i praksis som de dominerende arenaene for politisk kommunikasjon, nyhetsformidling og offentlig debatt, og har dermed overtatt funksjoner som tidligere var forbeholdt redigerte medier, politiske institusjoner og sivilsamfunnets

organisasjoner. Slaatta (2017) viser hvordan digitaliseringen har medført en dyptgripende transformasjon av offentligheten, der algoritmiske systemer i økende grad bestemmer hvilke stemmer som slipper til, hvordan budskap spres, og hvilke temaer som får oppmerksomhet. Helberger (2020) understreker at dette ikke er en nøytral prosess: Algoritmene som styrer synlighet og informasjonsflyt, bygger på forretningsmodeller som premierer engasjement, polariserende innhold og emosjonelle reaksjoner. Dermed blir plattformene normative aktører som er med på å definere hva som fremstår som relevant, legitimt og sant i det offentlige rom.

Kunstig intelligens forsterker denne utviklingen ved å muliggjøre dyp personifisering av informasjonsstrømmer. KI-baserte recommender-systemer analyserer brukeres atferd, preferanser og nettverk for å levere skreddersydd innhold, noe som kan øke brukeropplevelsen, men samtidig skaper risiko for det Sunstein (2017) betegner som “informasjonskokonger”. Politisk mikrosegmentering — målrettet politisk kommunikasjon basert på psykologiske og demografiske profiler — kan fragmentere offentligheten ytterligere og svekke grunnleggende demokratiske idealer om felles informasjon og offentlig deliberasjon. O’Neil (2016) påpeker at algoritmiske systemer ofte er utransparente, vanskelige å etterprøve og kan bære med seg skjevheter som forsterker ulikhet og marginalisering. Når slike systemer brukes i politiske sammenhenger, øker risikoen for manipulasjon, feilinformasjon og undergraving av tillit til både mediene og demokratiske institusjoner.

Den samfunnsmessige implikasjonen er at den digitale offentligheten i økende grad organiseres etter kommersielle logikker snarere enn demokratiske idealer. Dette representerer en form for “privatisert offentlighet”, der sentrale arenaer for demokratisk meningsdannelse er underlagt private aktørers målsettinger, algoritmer og sensurregimer. Klonick (2017) viser hvordan plattformenes innholdsmoderasjon i praksis fungerer som en privat rettsorden som regulerer ytringer og normer i global skala, ofte uten offentlig innsyn, demokratisk kontroll eller reell klagemulighet.

I norsk sammenheng reiser denne utviklingen særlige utfordringer for offentlig forvaltning, medborgerskap og samfunnets tillitsbaserte institusjoner. Norge har tradisjonelt hatt høy sosial tillit, sterk offentlig sektor og godt utbygde institusjoner for demokratisk deltakelse. Når kritiske samfunnsfunksjoner — som helsejournaler, kommunikasjon mellom innbyggere og myndigheter, digital undervisning eller sikkerhetsinfrastruktur — i økende grad er avhengige av private plattformer, oppstår en maktasymmetri mellom stat og marked som ikke kjennes fra tidligere moderniseringsfaser. Dette skaper en situasjon der staten risikerer å miste kontroll over både teknologisk infrastruktur og informasjonsflyt, noe som potensielt kan svekke borgernes tillit til myndighetene og til digital forvaltning.

I tillegg utfordres demokratisk selvbestemmelse. Når beslutningsgrunnlag, offentlige data og kommunikasjonsteknologi forvaltes av transnasjonale selskaper utenfor norsk jurisdiksjon, blir det vanskeligere for politiske institusjoner å sikre at teknologien styres i samsvar med nasjonale verdier, rettsprinsipper og sikkerhetsbehov. Dette gjelder særlig i sektorer som beredskap, politi,

skattemyndigheter og helse, der digital infrastruktur i økende grad er outsourcet til globale teknologiselskaper. Resultatet er en demokratisk spenning mellom statens ansvar for samfunnets grunnleggende funksjoner og avhengigheten til aktører som primært styres av kommersielle hensyn.

Slik sett reiser digitaliseringen og KI ikke bare teknologiske eller økonomiske spørsmål, men grunnleggende normative utfordringer: Hva skal være offentlig kontrollert? Hvem definerer informasjonens rammer? Og hvilke mekanismer må utvikles for å sikre demokratisk styring i en tid der infrastrukturen for offentlig debatt og informasjonsflyt eies av private globale giganter?

I tillegg får disse demokratiske utfordringene en stadig tydeligere geopolitisk dimensjon. Når de dominerende digitale plattformene i stor grad er amerikanske, og samtidig oppfattes som nært integrert i amerikanske innenrikspolitiske prioriteringer, kan EU-regulering som skal beskytte forbrukere, konkurranse og demokratiske standarder, bli tolket som et angrep på amerikanske strategiske og økonomiske interesser. I praksis innebærer dette at håndheving av europeiske regler (DSA/DMA og tilgrensende tiltak) risikerer å utløse diplomatisk press og handelspolitiske mottiltak fra USA, særlig når amerikanske myndigheter eksplisitt framstiller europeiske bøter, avgifter eller innholdsregler som «diskriminerende» eller «ekstraterritoriale» inngrep i amerikansk næringsliv. Erfaringer fra tidligere konflikter om digitale tjenester og skatter illustrerer at slike spenninger kan eskalere fra juridisk reguleringskamp til bredere transatlantiske forhandlinger om handel, sikkerhet og teknologisk suverenitet.

Dette forsterkes av at europeiske land samtidig er avhengige av amerikansk digital infrastruktur, særlig skytjenester. Det gjør EU mer sårbart dersom USA eller selskapene svarer med press eller mottiltak. Resultatet blir et slags dobbelt problem: EU prøver å håndheve demokratiske regler overfor private plattformer, men må gjøre det i en situasjon der teknologi også er maktpolitikk. Derfor handler regulering ikke bare om juss og forbrukervern, men også om hvem som skal ha kontroll over standardene for offentlig debatt, konkurranse og beskyttelse av borgerne i den digitale økonomien.

12 Regulatoriske utfordringer i norsk og europeisk kontekst

Regulering av digital teknologi og kunstig intelligens står overfor en rekke strukturelle og institusjonelle utfordringer som utfordrer tradisjonelle juridiske og politiske rammeverk. Teknologisk utvikling skjer i et tempo som langt overgår lovgivningsprosesser, og det oppstår ofte det Yeung (2018) beskriver som et “regulatorisk misforhold”, der juridiske reguleringer henger flere år bak de faktiske tekniske mulighetene. I tillegg opererer de største teknologiselskapene globalt, mens regulatoriske myndigheter fortsatt i hovedsak er bundet til nasjonale eller regionale jurisdiksjoner. Denne asymmetrien mellom global teknologimakt og territorielt avgrenset reguleringsmakt skaper grunnleggende styringsutfordringer.

På europeisk nivå har dette ført til omfattende politiske initiativer for å regulere digitale plattformer og KI. EUs Digital Services Act (DSA) og Digital Markets Act (DMA) etablerer nye konkurranse- og innholdsregler for store plattformer, mens AI Act representerer det mest omfattende forsøket på å regulere KI som teknologi. Selv om AI Act markerer et viktig rettslig skritt, påpeker flere forskere at reguleringen primært retter seg mot bruken av KI — ikke mot de strukturelle forholdene som muliggjør Big Techs dominans (Veale & Borgesius, 2021; Waterhouse, 2022). Dermed kan reguleringen utilsiktet komme til å styrke etablerte aktører: Store selskaper har ressursene til å absorbere etterlevelseskostnader, mens små og mellomstore aktører risikerer å møte regulatoriske barrierer som hemmer innovasjon. Dette fenomenet, ofte kalt “compliance capture”, innebærer at regulering i praksis konsoliderer markedsrett i stedet for å utfordre den.

Et annet problem er at europeisk regulering foreløpig i begrenset grad adresserer KI-modellenes treningsgrunnlag og de globale dataøkosystemene som opprettholder dem. Selskaper som Google og OpenAI utvikler modellenes kapasitet gjennom datainnsamling på tvers av jurisdiksjoner, mens europeiske tilsynsmyndigheter står overfor betydelige utfordringer i å overvåke hvordan data brukes, deles og gjenbrukes (Wachter & Mittelstadt, 2019). Dermed oppstår et gap mellom rettslige intensjoner og faktisk håndhevbarhet, særlig når KI-modellene er proprietære og utilgjengelige for offentlig innsyn.

I norsk sammenheng har reguleringsdebatten særlig dreid seg om digital suverenitet, datasikkerhet og statens evne til å kontrollere kritisk digital infrastruktur. Norge har i økende grad blitt avhengig av skytjenester og digitale plattformer som driftes av utenlandske selskaper — spesielt amerikanske aktører. Dette kommer til uttrykk i flere sektorer: I helsesektoren, der bruk av skytjenester reiser spørsmål om personvern og pasientsikkerhet; i kommunal forvaltning, der datalagring og administrative systemer i stor grad leveres av globale teknologiselskaper; og i politi- og beredskapssektoren, hvor nasjonal sikkerhet avhenger av løsninger som ligger utenfor norsk jurisdiksjonsmessig kontroll (Rønning & Søraa, 2022).

Disse utfordringene reiser grunnleggende spørsmål om statens evne til å ivareta samfunnets kjernefunksjoner i en digital tidsalder. Floridi (2016) argumenterer for at moderne stater må utvikle en form for “infosuverenitet” for å unngå teknologisk avhengighet som undergraver demokratisk styring. I Norge blir dette særlig relevant i lys av målsettingene om digital forvaltning, der algoritmiske beslutningssystemer allerede påvirker alt fra NAVs saksbehandling til ressursfordeling i kommuner. Når teknologien utvikles, eies eller kontrolleres av private selskaper, utfordres både rettssikkerhet, gjennomsiktighet og myndighetsansvar.

Samlet sett peker dette på en regulatorisk struktur som må håndtere både hastigheten i teknologisk innovasjon, global maktkonsentrasjon og nasjonale behov for kontroll over institusjonell kritisk infrastruktur. Regulering av KI i norsk og europeisk kontekst er dermed ikke bare et teknisk eller juridisk spørsmål, men også et grunnleggende politisk spørsmål om maktfordeling, demokratisk legitimitet og statlig suverenitet i en digitalisert økonomi.

13 Oppsummerende betraktninger

Digitalisering og kunstig intelligens må forstås som en del av kapitalismens historiske utvikling, ikke som en isolert teknologisk revolusjon. Artikkelen har vist at ny teknologi gjennom hele kapitalismens historie har vært knyttet til produktivitetsvekst, omorganisering av arbeid, nye former for maktkonsentrasjon og endrede institusjonelle rammer. I den digitale fasen får dette en særlig form, fordi data, algoritmer og digitale plattformer er blitt sentrale produksjonsmidler og infrastrukturer for både økonomisk aktivitet, offentlig kommunikasjon og politisk styring.

Et hovedfunn er at kunstig intelligens ikke bare effektiviserer eksisterende prosesser, men også forsterker kapitalismens grunnleggende dynamikker. KI øker betydningen av stordriftsfordeler, datatilgang og beregningskapasitet, og bidrar dermed til å konsentrere økonomisk og teknologisk makt hos et begrenset antall globale aktører. Dette gjør at plattformkapitalismen ikke bare handler om nye markeder, men om kontroll over samfunnskritisk infrastruktur, informasjonsflyt og beslutningssystemer.

Artikkelen har videre vist at Big Tech har fått en posisjon som går langt utover tradisjonell bedriftsmakt. Disse selskapene fungerer i økende grad som infrastrukturelle institusjoner med innflytelse over kommunikasjon, arbeidsorganisering, kapitalmarkeder og offentlighet. De setter ikke bare premisser for markedsdeltakelse, men påvirker også hvilke ytringer, nyheter og perspektiver som får synlighet. Slik oppstår en form for privat maktutøvelse som griper direkte inn i demokratiske prosesser og samfunnets kollektive selvforståelse.

Samtidig har KI betydelige konsekvenser for arbeidslivet og virksomheters styringslogikk. Teknologien muliggjør automatisering, standardisering og algoritmisk kontroll, men også nye former for innovasjon, analyse og koordinering. Dette kan gi store effektivitetsgevinster, men skaper også risiko for økt ulikhet, svekket autonomi i arbeidshverdagen og en forskyvning av makt fra arbeidstakere og nasjonale institusjoner til plattformer, teknologileverandører og kapitalkonsentrerte miljøer.

Et annet sentralt poeng er at digitalisering og KI ikke bare reiser økonomiske spørsmål, men også grunnleggende demokratiske og rettslige utfordringer. Når stadig flere samfunnsfunksjoner blir avhengige av proprietære teknologier utviklet og kontrollert av globale selskaper, utfordres prinsipper om åpenhet, ansvarlighet, rettssikkerhet og politisk kontroll. Dette gjelder både i offentlig sektor, i mediene og i den digitale offentligheten, hvor algoritmisk kuratering, desinformasjon og personifiserte informasjonsstrømmer kan svekke grunnlaget for en felles offentlig samtale.

Artikkelen peker dermed mot et overordnet spørsmål om styring: hvem skal kontrollere de sentrale ressursene i den digitale økonomien, og etter hvilke normer skal denne kontrollen utøves? Regulering av KI og digitale plattformer handler ikke bare om teknisk risikohåndtering, men om maktfordeling mellom stat og marked, mellom nasjonale myndigheter og transnasjonale selskaper, og mellom kommersielle hensyn og demokratiske verdier. I norsk sammenheng blir dette særlig viktig fordi høy digitalisering, sterk offentlig sektor og stor tillit gjør samfunnet både godt rustet for teknologisk omstilling og samtidig sårbart ved økende avhengighet av eksterne infrastrukturer.

Konklusjonen er derfor at kunstig intelligens ikke bare bør forstås som et verktøy, men som en samfunnsformende teknologi innenfor en bestemt kapitalistisk utviklingsfase. Hvordan teknologien faktisk vil påvirke samfunn, arbeidsliv, offentlighet og demokrati, vil i stor grad avhenge av politiske valg, institusjonell kapasitet og evnen til å utvikle reguleringer som ikke bare fremmer innovasjon, men også begrenser maktkonsentrasjon og beskytter fellesskapets interesser.